

PRÓZA ZÁBAVNÁ

V době Jiřího z Poděbrad znovu ožil zájem o zábavnou prózu. Přitom lze namnoze pozorovat (podobně jako v skladbách veršovaných) návrat k hodnotám vytvořeným v době předhusitské. Dědictvím revolučního hnutí však zůstává zaměření na širší čtenářstvo. Je tím dokumentován vzrůst vzdělanosti, s nímž souviselo přibývání publika zajímajícího se o literaturu.

Zájem čtenářstva byl uspokojován jednak opisováním starších skladeb, vzniklých již v předhusitské době (např. kronik o Štilfridu a Bruncvíkovi; do tohoto proudu náleží i náš nejstarší tisk, Trojanská kronika z doby kolem r. 1470), jednak skládáním nových spisů vyjadřujících již jiný vztah k životu. Příznačný je např. pokračující vývoj středověkého exempla, které se postupně zesvětštuje a přizpůsobuje nové sociální a kulturní situaci. Jako nový druh prózy se objevuje skladba řešící v středověké alegorické formě závažné politické otázky (Ctibor Tovačovský z Cimburka, *Hádání Pravdy a Lži*); v době předhusitské byla tato oblast doménou verše nebo literatury latinské. V tom je vidět nejen nový poměr literárního díla k výrazové formě, ale i rostoucí množství publika zajímajícího se o tyto problémy. Próze řešící v beletristické formě závažné politické otázky je blízké i beletrizování skutečných událostí v *Kronice velmi pěkné o Janu Žižkovi*, otvírající řadu, která pokračuje v 16. století (Historie o Janu Palečkovi, pronikání zábavných příběhů do Hájkovy kroniky). Na druhé straně kronika o Žižkovi ukazuje, jaké úctě se Žižka těšil, a zároveň dokládá prohlubující se zájem literatury o lidové pověsti. V poděbradské době byly hojně např. pověsti o Husovi, Žižkovi, Prokopovi, o dobytí Prahy Jiřím z Poděbrad apod.; v naší kronice se stávají záležitostmi literární, a také to předjímá tvorbu 16. století (srov. postavu Jana Palečka).

Zábavná próza tihne k češtině, ale ani nyní se neopouští zábavná próza latinská; ta se však překládá a upravuje – jak tomu bylo již ve 14. století – do češtiny (*Brizelda*). I pro tuto prózu je charakteristické zesilování světských prvků, obrácení ke konkrétní životní skutečnosti a nedostatek náboženské mystiky příznačné pro středověk.

OLOMOUCKÉ POVÍDKY

Z exemplů, středověkých kazatelských příkladů s oblibou užívaných k osvětlení a konkretizaci kázání (srov. náš Výbor I, s. 579), vyvíjela se světská zábavná próza tím, že se exempla osamostatňovala mimo rámec kázání jako svébytná zábavná, popř. mravně naučná četba. Zvláště příznačný je pro tento postup soubor tzv. Olomouckých povídek, dochovaných v rukopise z r. 1482, ale svým základem (jak ukazuje starobylý jazyk) nepochybně starších. V procesu laicizace exemplových práz vystupovaly do popředí zejména ty příběhy, které měly jen velmi volný, popř. bez kazatelského výkladu zcela nezřetelný vztah k náboženským otázkám; ty často vcházely do lidové ústní tradice a nejednou daly základ k rozvoji lidových